

RUS GÖÇMEN EDEBİYATININ ORTAYA ÇIKIŞI VE BUNU HAZIRLAYAN TARİHSEL SÜREÇ

THE REVOLOUTION OF THE RUSSIAN MIGRATION LITERATURE AND THE HISTORICAL PROCESS

Nuray DÖNMEZ*

ÖZ: Yirminci yüzyıl Rusya tarihinde birtakım sosyolojik, kültürel, sanatsal ve ekonomik değişimler yaşanmıştır. 1917 Ekim Devrimi, Rusya için yüzyılın en önemli olaylarından biri olmuştur. Toplum yapısının değişimiyle halkın yaşadığı yenilikler ve bu yeniliklerin getirdiği zorluklar ve yaptırımlar, devrimin kaçınılmaz sonuçları olarak Rus halkının karşısına çıkar. Tarihte yaşanan modern devrimlerin prototipleri olan 1776 Amerikan ve 1789 Fransız Devrimleri, 1917 Ekim Devrimi'nin yaşanmasında tetikleyici etki yaratırlar. Bu çalışmada Lenin'in önderliğinde gerçekleştirilen 1917 Ekim Devrimi öncesi yaşanan ve söz konusu devrimin temelini atan 1825 Aralıkçılar İsyanı, 1905 Rus Devrimi ve 1917 Şubat Devrimi sonrası Çarlık Hükümetinin yıkılmasıyla iktidara gelen geçici hükümet dönemine kronolojik olarak değinilecektir. Bu çalışmanın amacı, 1917 Ekim Devrimi sonrası Lenin yönetimiyle uzlaşa içerisine giremeyen aydın zümrenin göç etmesiyle ortaya çıkan ve zamanla meyvelerini vererek XX. yüzyıl Rus kültür, tarih ve edebiyatı açısından büyük önem arz eden Rus Göçmen Edebiyatının oluşumunu ve üç dalga şeklinde gelişim gösteren evrelerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Rus göçmen edebiyatı, Ekim Devrimi, göç dalgası, göçmen yazar, göçmen şair.

ABSTRACT: There have been some sociological, cultural, artistic and economic changes in the history of twentieth century Russia. October Revolution of 1917 was one of the most important events of the century for Russia. Innovations experienced by the people with the change of the social structure, and the difficulties and sanctions brought by these innovations face the Russian people as the inevitable consequences of the revolution. The 1776 American and 1789 French Revolutions, which are prototypes of modern revolutions in history, had a triggering effect on the October Revolution of 1917. In this study, 1825 Decembrist Uprising which took place before October Revolution of 1917 under the leadership of Lenin and formed the basis of the said Revolution, the 1905 Russian Revolution and the temporary government period that came into power with the collapse of the Tsarist Government will be dealt with chronologically. The aim of this study is to reveal the historical formation process of Russian Immigrant Literature and it's stages developed in the shape of three waves, which had a great importance for 20th century Russian culture, history and literature, that has emerged with the emigration of the intellectuals who could not reach a consensus with the Lenin administration after the October Revolution of 1917.

Keywords: Russian immigrant literature, October Revolution, immigration wave, immigrant writer, immigrant poet.

* Öğr. Gör. Dr. - Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü/Edirne - nuraysahinkaya@trakya.edu.tr

1. Giriş

Kendisine özgü bir ideolojiye sahip olan devrim, eylemlerini eski rejimde ezilen halk adına yapma ilkesinden yola çıksa da, temelde iktidarı ele geçirmeyi amaçlar. Devrimi *devlet yönetimindeki köklü değişiklik* (Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi, 1975:12) olarak ifade eden Montesquieu, bu tanımında yönetim değişikliğini vurgulayarak, devrimin geçmişten kopuşu benimseyen bir olgu olduğunu anlatmak ister. Bu düşünceden hareketle, devrimle birlikte eski rejimi anımsatan her şey yok edilir. Özel mülkiyete son vermek, kişi özgürlüğünü sağlamak, sınıfsal ayrımı ortadan kaldırmak ve hukuksal alanda herkesi eşit kılmak, ancak devrim aracılığı ile kazanılabilecek haklar olarak görülür. Bu bağlamda devrim, getirdiği yeniliklerle benimsetilmeye çalışılır.

Devrim, onu hazırlayan sebepler ve sonrasında yaşanan değişimlerle, süreç içerisinde gerçekleşen bir eylemdir. Devrimi gerçekleştirerek iktidara gelen yöneticiler, devrimin sebep olduğu değişimleri halka benimsetmek için şiddete başvurmak zorunda kalabilirler. Hatta iktidarın uyguladığı şiddeti, devrimin zorunlu bir sonucu olarak gören çalışmalar da vardır (Zariç, 2012: 1-4).

Sınıfsal ayrımın çok keskin olduğu veya sanayileşmenin yoğun olarak yaşandığı ülkelerde devrim, kaçınılmaz bir olgu olarak ortaya çıkar. 1776 Amerikan Devrimi ile 1789 Fransız Devrimi, sınıfsal ayrımın sanayileşmenin sebep olduğu modern devrimlerin en önemli örnekleri olarak görülür. Bu nedenle çalışmada ilk olarak Amerikan ve Fransız Devrimi ile ilgili bilgi vermek faydalı olacaktır.

Söz konusu çalışmada Rusya tarihinde yaşanan ayaklanma ve devrim girişimleri, amacına ulaşarak başarılı olan Ekim Devrimi anlatılmıştır. Bu politik gelişmeler ve yaptırımlar sonucu yaşanan göç hareketiyle ortaya çıkan Rus Göçmen Edebiyatı ve bu edebiyatın gelişim sürecine değinilmiştir.

2. Bulgular

1492'de Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa ülkelerinin ilgisi bu kıta üzerine yoğunlaşır. Avrupa'nın güçlü devletleri olan Büyük Britanya, Fransa, Avusturya ve Prusya arasında, sömürgecilik anlayışı nedeniyle Yedi Yıl Savaşları (1756-1763) yaşanır. Bu Yedi Yıl Savaşları sonunda oluşan bütçe açığını kapatmak için Büyük Britanya parlamentosu tarafından 1765'te çıkarılan *Damga Vergisi Yasası* ile Amerika'da yaşayan kolonilerden yüksek vergiler talep edilir. Büyük Britanya parlamentosunda temsil edilmeyen ve söz sahibi olmayan koloniler *temsil yoksa vergi de yok* (Erhan vd., 2012: 78) sloganıyla vergilere karşı çıkarlar. Kolonilerde bağımsızlık düşüncesi yaygınlaşır. Bunun üzerine eyleme geçen koloniler, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nı başlatır. Büyük Britanya ile Amerika'daki koloniler arasında gerçekleşen savaşta koloniler, Yedi Yıl Savaşları'nda Büyük

Britanya karşısında yenilgiye uğrayan Fransa ve İspanya'dan destek alırlar. Fransa ve İspanya'nın desteğini alan kolonilere karşı Büyük Britanya, 1783'te mağlubiyeti kabul eder. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın sona ermesiyle Büyük Britanya, Fransa ve İspanya arasında Paris Antlaşması imzalanır. Bu antlaşmayla Büyük Britanya, Amerika'nın bağımsızlığını tanır. (Erhan vd., 2012: 70-80.) Sömürgeci Britanya hükümeti ile sömürülen koloniler arasında yaşanan çatışmalar, kolonilerin kendi aralarında ortaya çıkan sınıflaşmalar ve kolonilerde oluşan ulusal bilinç, *Amerikan Devrimi*'ni hazırlayan sebepler olur. (Yakut, 1999: 75).

Amerikan Devrimi sayesinde kilise ile devlet birbirinden ayrılır, öğretim sistemi yaygınlaştırılır, kadınlara bazı haklar tanınır ve bir kısım köle özgürlüğe kavuşur. Amerikan Devrimi, yabancı bir ulusun boyunduruğundan kurtulma yolunda ırkçılığa karşı yapılan ilk eylem olduğu için, insanlık tarihi açısından önemlidir.

Yedi Yıl Savaşları'nda Büyük Britanya karşısında yenilgiye uğrayan Fransa ise bu savaşla Kanada ve Hindistan'daki sömürgelerini kaybeder. Bu savaş sonunda Fransa, ekonomik bir kriz içerisine girer. Ayrıca Fransa'nın Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda kolonilere askeri malzeme sağlama konusunda destek olması, ekonomisinin daha da kötüleşmesine neden olur. Üst üste yaşanan zorlu süreç sonucunda Fransa'da ekonomik sorunların yanı sıra toplumsal ve siyasi sorunlar da ortaya çıkar (Erhan vd., 2012: 73).

Fransız toplumu aristokratlar, ruhban sınıfı ile birlikte burjuva, tüccar ve köylülerin oluşturduğu ve *tiers etat*¹ olarak adlandırılan üç sınıftan oluşmaktadır (Yakut, 1999: 73-74). Fransa'da temel üretim aracı olan toprağın mülkiyet hakkı, aristokratların ve kilisenin elindedir. Vergiden muaf tutulan aristokrat sınıfı, toprağı işleyen köylünün ödediği vergi ile geçimini sağlar. Bu durum, vergi ödemek istemeyen köylüler üzerinde bir baskı yaratır. Amerika'nın keşfiyle başta Büyük Britanya olmak üzere birçok ülke sermaye birikimi sağlar. Bu birikim sanayi devrimini başlatır. Burjuvalar, toprağa bağlı aristokratların karşısına, gücünü sanayiden alan bir sınıf olarak çıkar ve aristokratların elindeki yetkileri paylaşmak isteyen burjuvalar, ekonomik üstünlüğü ele geçirdikten sonra iktidara gelirler. Yeni iktidarla birlikte mutlak monarşiyi kaldırıp krallık yönetimine son veren, yerine cumhuriyet rejimini getiren *Fransız Devrimi* gerçekleşmiş olur. 26 Ağustos 1789'da meclis onayıyla *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi* yayımlanır. Bu bildirme, burjuvazinin dünya görüşünü yansıttığı ve kişinin özgürlük, güvenlik, mülkiyet gibi hakları olduğunu belirttiği için önemlidir. Bu nedenle Fransız Devrimi, tarihe burjuva devrimi modeli olarak geçer. Burjuvazinin uyanışıyla bilimlerin canlanmaya başlar. Öncesinde kilise üstünlüğü söz konusuysen, devrimden sonra bilim üstün hale gelir.²

¹ Üçüncü sınıf

² Detaylı bilgi için bk. (Küçük, 2010: 54).

Amerikan Bağımsızlık Savaşı sonrasında Amerikan Devrimi'nin gerçekleşmesindeki temel etken, kolonilerinin yüksek vergilere tabi tutulmasıdır. Fransız toplum yapısındaki sınıfsal farklılıkların keskin olması nedeniyle yönetimden memnun olmayan halkın ayaklanma girişimlerinde bulunması ve ülkede ortaya çıkan özgürlükçü akımlar, Fransız Devrimi'ni oluşturan sebeplerdir. Modern dönem dünya tarihinde yaşanan iki büyük devrim, bu yönleriyle Rusya'da 1917 Ekim Devrimi'nin yaşanmasında etkili olur. Aslında Rusya tarihine bakıldığında, 1917 Ekim Devrimi'nden önce de birtakım devrim girişimlerinde bulunduğu görülür.³ Ancak bu devrim girişimleri başarılı olamadan, belirli bir halk kitlesine ulaşmadan bastırılır. Bu yönüyle 1917 Ekim Devrimi, Rusya'da modern devrim çağında gerçekleşen ve başarıya ulaşan tek devrimdir.

Rusya tarihinde Ekim Devrimi öncesi yaşanan devrim girişimlerinden ilki, Çar I. Nikolay döneminde gerçekleşir. Avrupa'da bulunmuş olan genç Rus subaylar, anavatanlarını da Avrupa standartlarına getirme gayesinden yola çıkarak kendi içlerinde örgütlenip cemiyetler kurar. Çar I. Nikolay, 1825'te yönetime geçtiğinde birtakım anlaşmazlıklar ve karışıklıklar ortaya çıkar. Bu atmosferden faydalanmak isteyen subaylar, *meşrutî* bir idare kurmak için ayaklanırlar. Ancak Çar I. Nikolay, ayaklanmayı hemen bastırır. Bu nedenle devrim girişimi başarısız olur. Ayaklanma Aralık ayında gerçekleştiği için tarihte *Aralıkçılar İsyanı*⁴ olarak anılır. Ayaklanmada yer alan subaylar ve aydınlar ya idam edilir ya da Sibiry'a *kürek cezasına*⁵ gönderilirler. *Siyasi mahkûm* zümresi de ayaklanmayla ortaya çıkar. Ayaklanma, iktidar tarafından bastırılmış olsa da Aralıkçılar arkalarında önemli bir düşünsel miras bırakırlar (Atalı, 2002: 48). Ülke tarihinde subaylar ve aydın kesim tarafından ilk kez gerçekleştirilen ayaklanma, Ekim Devrimi'nin temellerini atar.

Aralıkçılar İsyanı'ndan sonra Rusya tarihinde görülen bir sonraki devrim girişimi, 1905 yılında gerçekleşir. 22 Ocak 1905'te (Jülyen takviminde 9 Ocak) Petersburg'daki işçiler, Gapon adında bir papaz önderliğinde, mesai saatlerinin 8 saate indirilmesi, asgari ücretin arttırılması, fazla mesainin kaldırılması gibi taleplerini ifade ettikleri bir dilekçeyle Çar II. Nikolay'a ulaştırmak için Kışlık Saray'a yürürler. Ancak bu

³ Rusya'daki bu çalkantılı sürecin habercilerinden birisi de Gogol'dur. Meşhur eseri *Ölü Canlar*'da Rusya'nın büyük hadiselerle sahne olacağı, fırtınalar geçireceği ve "ileriye doğru" büyük bir hamle atacağını yazmıştır. Rusya'yı, bütün hızıyla yol almış olan bir "Troyka"ya (üç atlı Rus arabası veya kızıağı) benzetir:

"Ey Rusya! Cevap ver, sen bu hızla nereye gidiyorsun? Hayır, cevap vermiyor. "Troyka"nın çingirakları ne güzel sesler çıkarıyor; sanki parçalar haline gelen hava uğultu yapıyor; her şey yeryüzü sathında ne varsa hepsi de geride kalıyor ve bu "Troyka" karşısında diğer milletler ve devletler, yana çekilerek yol veriyor." (Musabay, 1959: 31).

⁴ Vosstaniye Dekabristov (Восстание Декабристов)

⁵ Katorga (Каропра): Sıkıyönetimin uygulandığı hapisane vb. yerlerde mahkûmlara yaptırılan ağır ve zorlayıcı işler (Ojegov, 2005: 266). Çalışma kamplarının temelleri bu şekilde atılmış olur.

barışçı yürüyüşe katılan silahsız 200.000 işçi, Çar'ın askerleri tarafından öldürülür. Bu olay Pazar günü gerçekleştiği için tarihte *Kanlı Pazar* diye anılır.

1905 Rusya'sında gerçekleşen grev sayısı muazzam boyutlara ulaşır. Hükümet raporlarına göre grevlere 2 milyon 800 bin işçi katılır. Baskı yoluyla devrimi bastırmayı başaran Çarlık hükümeti, devrime daha köklü bir biçimde son vermek için reformcu yollar da dener. 11 Aralık 1905'te Devlet Duması (Meclisi) seçim kanununu çıkarır (Devrimler ve Karşı Devrimler Tarihi Ansiklopedisi 3, 1975: 590-592). Duma, aklı ön planda tutan bir kurumdur. Zamanla Çar'ın yetkilerinin büyük bir kısmı Duma'ya geçer. 1825 Aralıkçılar İsyanı, ardından 1905'te gerçekleşen Kanlı Pazar olayı, devlet yönetiminde başarısız olan Çarların halkın nefretini kazanmasına sebep olur.

1904 yılında başlayan ve bir yıl süren Rus-Japon Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Rusya'da Çar II. Nikolay, ülke içerisinde Kanlı Pazar olayının yarattığı çalkantıları dindirmek için savaştan medet umarken, bu yenilginin ardından halkın yönetime karşı olan tepkisi iyice artar. Toprak sahiplerinin kölesi durumundaki köylüler, siyasi baskılardan ve ağır çalışma koşullarından şikâyetçi olan işçiler, örgütsel bir başkaldırıya hazır duruma gelirler. İşçi ve köylülerin yanı sıra, Rus yazar ve şairler ile aydın kesim de Çar'ın uyguladığı yanlış politikalarından rahatsız olur. Puşkin'den başlayarak birçok Rus yazar (Gogol, Nekrasov, Çernişevski, Turgenyev, Pisarev, Tolstoy vb.) eserlerinde Rusya'daki çarlık rejimini eleştirerek geri kalmışlığın yarattığı sıkıntılara "satır aralarında" yer vererek fikirlerini okuyucuya ulaştırırlar.

Çokuluslu ve çok dinli bir toplum yapısına sahip olan Rusya'da temel sorun; çeşitli ulusların tek ülke çatısı altında yaşaması değil, toplumsal sınıflaşmalardan doğan farklılıklardır. Rus halkının %80'ini köylüler oluşturmaktadır. Ülkenin ekonomik yükünü de onlar üstlenmiştir. Halkın beşte dördü tarımla geçinmesine rağmen, toprakların ancak dörtte birine sahiptir. Topraktan yoksun köylü, adeta asilzadelerin kölesi gibidir.

5 Mart 1861'de köylülerin haklarını iyileştirmek adına *Köylü Reformu*⁶ yayımlanır ve bu kanunla köylüye toprak kullanma hakkı verilir. Toprağın mülkiyet hakkı ise yine asilzadelerdedir. Köylüye işlemesi için verilen topraklar oldukça verimsizdir. Köylü, toprak sahibine bir bedel ödemek zorundadır. İki türlü ödeme sistemi vardır. Bunlar; *Barşçina*⁷ ve *Obrok*⁸ sistemleridir. Köylüye verilen toprağın verimsiz olması nedeniyle köylü ne hizmet, ne de para borcunu ödeyebilir. Bir süre sonra yine toprak

⁶Krest'yanskaya Reforma (Крестьянская реформа)

⁷Barşçina (Барщина):Toprak sahiplerinin arazilerinin köylülerin karşılıksız ve zorla çalıştırılması (Ojegov, 2005: 38).

⁸Obrok (Оброк): Toprak sahipleri tarafından köylüden zorla toplanan para veya mal (Ojegov, 2005: 424).

sahiplerinin esiri durumuna gelir. Bu nedenle *Köylü Reformu* istikrarlı bir şekilde işleyemez. Bu koşullar altında çalışmak istemeyen köylülerin büyük bir kısmı şehirlere göç eder. Bu göç, şehirlerde yaşayan proletarya kesimindeki nüfusun artmasına sebep olur. (Mejuev, 2008: 28-29). Köylülerin bir kısmı ise evlerini terk etmek istemezler ve köylerinde kalırlar.

Ülke içinde köylüler bu sıkıntılarla mücadele ederken, 20 Temmuz 1914'te Çar II. Nikolay, I. Dünya Savaşı'nın başladığını ilan eden bildiri yayımlar. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasının temel sebebi; dünyayı ekonomik yönden paylaşma yarışına giren ülkelerin mücadelesidir. Çar II. Nikolay, İstanbul'u fethederek boğazlara hâkim olma düşüncesiyle Rusya'yı savaşa dâhil eder.

Kötü yönetilen ve savaşa hazırlıksız giren Rus ordusu, silah ve cephane konusunda sıkıntı çeker. Çok sayıda asker savaşa katılmak zorunda kalınca ekim-biçim işleri aksar. Tarımdaki bu aksaklıklar, açlık krizini de beraberinde getirir. 22 Ocak 1917'de *Kanlı Pazar* gününün yıldönümünde, bir süredir ülkede hâkim olan açlık sorununu dile getirmek ve devam eden savaşı protesto etmek amacıyla Petersburg'da ayaklanmalar gerçekleşir. Bu ayaklanmalar olaysız geçer. Yiyecek, hammadde ve yakıt stokları çok azaldığı için fabrikalar teker teker kapanır ve tüm ülkede işsizlik baş gösterir. Kapanan fabrikalar nedeniyle işsiz kalan proleter kesim, grevlere başlar ve bu grevler birkaç gün boyunca devam eder. İşçilerin başlattığı grevlere jandarma, polis ve askerlerin de katılımıyla 27 Şubat 1917'de bir ayaklanma gerçekleşir. Bu ayaklanma, tarihte *Şubat Devrimi* olarak anılır. Ayaklanma sonucunda, 2 (15) Mart 1917 tarihinde Çar II. Nikolay'ın tahttan çekilmesiyle, Çarlık rejimi sona erer.

Şubat Devrimin ilk aylarında tüm bürokratik sistem eski haliyle korunur; sınıf farklılıkları ortadan kalkmaz, soylu toprakları devlet himayesine geçirilmez. Toplumsal güçlerin gruplaşmaları o zamanlar şu şekildedir: burjuvazi, köylüler ve işçiler toprak sahiplerinin ve bürokrasinin karşısındadır. Ancak burjuvazinin, işçilerin ve köylülerin iş birliği sadece ilk birkaç gün sürer (Kovalevski, 2006: 279-280).

İlerleyen aylarda ise Şubat Devriminin bir yansıması olarak ülkede sadece monarşi değil medeniyet de yok olur. Bütün otorite kurumları çöker, kilise, hukuk sistemi, toprak sahibi sınıfın gücü, ordu ve donanmadaki subayların otoritesi, üst düzey kişilere duyulan hürmet, hepsi son bulur. Böylece ülkedeki tek gerçek güç, işçi, köylü ve askerlerin oluşturduğu yerel devrim komitelerinin eline geçer (Figes, 2009: 502).

Şubat Devrimi ile Çarlık hükümetinin yıkıldığı zamanlarda Lenin, İsviçre'dedir. Bolşevik partisini, gönderdiği mektuplarla yönlendirir. Lenin, Çarlığın devrilmesiyle, devrimin birinci evresinin tamamlanmış olduğunu,

bir sonraki evrenin işçi sınıfının önderlik ettiği bir devrim olacağını dile getirir. Lenin, Zürih'ten ayrılıp Rusya'ya gelir.

1 Mart 1917'de geçici bir hükümet kurulur. Bu hükümetin başında Kerenski, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler yer almaktadır. Küçük burjuva demokrati olan Kerenski, Çarlık Rusya'sının askeri gücünün gereğine inanmaktadır (Jdanov vd., 2012: 23-24). Kerenski, Şubat Devrimi sırasında zayıf olan Bolşevik Partisi'nin bu durumundan yararlanır ve geçici hükümette başbakanlık yaptığı süre boyunca Bolşeviklerin ilerlemesini engellemek için mücadele eder.

Lenin, burjuva devriminden sosyalist devrime nasıl geçileceğini, 4 Nisan 1917'de hazırladığı ve on maddeden oluşan siyasi programında açıklar. *Nisan Tezleri*⁹ olarak adlandırılan bu program, savaşın son bulması, geçici hükümetin devrilerek yerine bir Sovyetler Cumhuriyeti'nin kurulması, bankaların ulusallaştırılması ve toprakların köylü komitelerine bırakılması gibi konuları ele almaktadır (Koçyiğit, 2006: 28).

Lenin, *Nisan Tezleri* aracılığıyla daha geniş bir halk kitlesine ulaşma çabasına girmişken, Kerenski, Lenin'in bir Alman casusu olduğu ve vatana ihanet ettiği suçlamalarıyla tutuklanması için emir çıkartır. Bunun üzerine Lenin Finlandiya'ya sığınır. Lenin'in makaleler, yazılar ve talimatlarla Finlandiya'dan yönettiği eylem Bolşevikleri, gittikçe iktidara yaklaştırır. 10 (23) Ekim günü Lenin gizlice Rusya'ya döner.

Geçici hükümet tarafından kendilerine toprak verileceği vaadiyle kandırılan köylüler, toprağa el koyma girişimlerinde bulunurlar. Ancak bunlar geçici hükümet tarafından şiddet kullanılarak bastırılır. Bunun üzerine köylüler, derebeylerinin malikânelerine saldırılar düzenler.

Geçici hükümet kendisine karşı oluşan tepkiyi bastırmak için cephede de harp divanları kurar, toplu ölüm cezaları uygular. Ekonomik bunalım yaratmak amacıyla fabrikalarda üretimi durdurur. Geçici hükümet, orduya ve polise sırtını yaslar. Menşeviklerin de içinde yer aldığı geçici hükümet, savaşın devam etmesini istemektedir. Bolşevikler ise savaşın son bulmasını ve halkın daha fazla mustarip olmaması görüşünü benimser.

Geçici hükümetin savaşın devam etmesini istemesi, orduda homurdanmalara sebep olur. Zamanla ordu, geçici hükümetten desteğini çekmeye başlar. Hatta bir süre sonra Kerenski hükümetinin devrilmesi için her türlü yardıma hazır hale gelirler. Bolşevikler, savaş yıllarında devrimi ilerletme çabası içerisine girer. Petersburg'da hissedilen devrim dalgası cephelere de ulaşır. Bolşevikler cephede iki gazete yayımlamaya başlar. Bunlardan ilki *Soldatskaya Pravda* ikincisi ise *Okopnaya Pravda* gazeteleridir. Bu gazeteler, devrimi yayma konusunda Bolşeviklere büyük fayda sağlar.

⁹ Aprel'skiye Tezisy (Апрельские тезисы)

Bolşevik partisi lideri Lenin, 1917 yılı Nisan ayında savaş karşıtı propagandalara başlar. Rus halkı ve askerinin de desteğini alan Lenin, savaşı sonlandırarak büyük çiftlikleri ya da toprakları köylülere dağıtmak ister. Menşevikler ise zafer elde edene kadar savaşılmasını ve toprak paylaşımının yasal yollarla gerçekleşmesi gerektiğini savunur. Geçici hükümetten memnun olmayan askerler, savaşmanın gereksiz olduğuna inanır. Askerler, açlık ve sefalet içerisinde geçen savaş günlerinden kurtulmak için cepheden kaçmaya başlar. Lenin, açlık sıkıntısı çeken ve savaşmak istemeyen halka *Ekmek ve Barış* propagandası¹⁰ ile yaklaşır. (Gündüz, 2005: 2). Köylüler, “Hükümet hepimizi asamaz ama Almanlar herkesi ya öldürür ya da sakat bırakır,” (Jdanov vd., 2012: 86) diyerek barıştan yana olduklarını ve savaşın son bulmasını istediklerini belirtir.

Yaşanan köylü ayaklanmaları ülkeyi daha zor bir duruma sokar. Ordu da ihtilale karışır. Bu gelişmelerden yararlanan Bolşevikler, Askeri İhtilal Komiteleri kurar ve hükümet darbesinde bulunur. Miladi takvime göre 7 Kasım 1917’de (Jülyen takvimine göre 24 Ekim 1917’de) *Ekim Devrimi* gerçekleşir. Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin Petrograd’daki Kışlık Saray’a saldırı düzenlemesiyle, Çarlık Rusya’sı yıkılarak yerine Sovyetler Birliği kurulur. Lenin, Rus-Sovyet Kongresi tarafından *Halk Komiserleri Konsey Başkanı*, yani *Hükümet Başkanı* seçilir. Troçki Dışişleri Bakanı, Stalin de Halklar Bakanı olur. O dönemde *bakan* yerine *halk komiseri* adı kullanılmaktadır.

Ekim Devrimi, Rusya’nın içinde bulunduğu çalkantıların bir sonucu olarak, sosyalist bir yapıya sahip, Marks ve Lenin’in ideolojilerinin iktidara gelmesini sağlayan bir devrimdir.

Lenin’in onayıyla 28 Ekim 1917’de yayımlanan *Toprak Kanunu* ile toprak üzerindeki özel mülkiyet hakkı kaldırılır. Ekim Devrimiyle birlikte tarım kolektifleştirilir, proletarya önderliğinde halka ekmek, iş, konut, eğitim, sağlık hizmetleri, toprak ve sosyal güvence sağlanır. Çalışma süresi 8 saatlik iş günü olarak güvence altına alınır. Sanayi ise merkezîyetçi bir anlayışla yönetilir. 18 Aralık 1917’de Sovyet hükümeti tarafından *Halk İktisadi Yüksek Şurası*¹¹ kurulur ve böylece sanayi, proletarya diktatörlüğü altına girmiş olur.

Bolşevikler tarafından 1917 yılında yayımlanan *Rusya Halklarının Hakları Bildirgesi*¹² ve 1918 yılında yayımlanan *Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirgesi*¹³ ile Çarlık Rusya’sı döneminde baskı altında bırakılan milliyetlere eşitlik ve geleceklerini kendilerinin belirleme hakkı tanınır.

¹⁰ Açlığa karşı ekmek, savaşa karşı barış.

¹¹ Высший Совет Народного Хозяйства (VSNH) (Высший совет народного хозяйства) (BCHX)

¹² Декларация прав народов России (Декларация прав народов России)

¹³ Декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа (Декларация прав трудящегося и эксплуатируемого народа)

Yeni hükümet bu bildirgelerle ayrılıkçı milliyetçiliğin oluşmasını engellemiş olur. Konuyla ilgili olarak ünlü tarihçi Eric Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl (1914-1991 Aşırılıklar Çağı)* adlı kitabında, Rus Devrimi'nin ayakta kalabilmesinin başlıca nedenlerini; merkezîyetçi, disiplinli ve güçlü bir Komünist Partisi'nin varlığı, köylüye toprak verilmesi ve bir devlet olarak Rusya'yı bütünlük içinde tutabilecek ve tutmayı arzulayan tek hükümetin Bolşevik yönetimi olmasına bağlamaktadır (Koç, 2007: 1-5).

Bolşevikler planlı ekonominin ilk versiyonunu, yani daha sonraları Stalin'in Beş Yıllık Planları'na model oluşturacak savaş komünizmini geliştirir, özel ticareti ve mülkiyeti ortadan kaldırmanın yanı sıra, paranın yerine genel karne sistemini getirme yönünde planlar yaparlar. Kentleri ve askerleri beslemek için köylülerin tahılına el koyar, milyonlarca insanı yakacak odun için ağaç kesmek, yollar inşa etmek ve demiryollarını onarmak üzere *ekonomik cephe*de kullanılan emek ordularına yazdırırlar. İnsanlara deneysel kolektif çalışma biçimlerini ve fabrikalara bitişik yatakhanelerde ve koğuşlarda yaşamayı dayatır, dine karşı savaş açarak, rahipleri ve dindarları sindirir ve yüzlerce kiliseyi kapatırlar (Figes, 2011: 47).

Ülkede ceza yaptırımları da artar. Sovyet hükümetinde devrim sonrası dönemden başlamak üzere ceza sistemi ve ceza şekilleri çok sert bir şekilde uygulanır. Bolşevikler hâkimiyeti ellerinde tutmak için baskıcı önlemler alır, karşıt görüşe sahip olanları siyasi suçlu olarak görürler. Bu kişiler yaşama elverişsiz, çorak alanlarda her yıl yenisi inşa edilen çalışma kamplarına veya maden ocaklarına gönderilir. Buralarda mahkûmların bir iş günü on iki saattir.

Bolşevik iktidarının hüküm sürdüğü Rusya'da hürriyet sınırlaması giderek şiddetlenir. 28 Ekim 1917'de Halk Komiserleri Şurası, *Basın Hakkında Bir Kararname* yayımlar. Lenin hükümeti bu kararnamede Sovyet hükümetinin emirlerinin dışına çıkan her türlü basın organını kapatmakla tehdit etmektedir (Fedenko, 1968: 4). Askerlerin gazete okumaları yasaklanır. Devrimle ilgili haberler önlenir.

1915'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin yayın organı olan *Soldatskaya Pravda*, 1917-1918 yılları arasında Bolşevik gazetesi olarak yayına devam eder. Asker ve işçiler arasında popüler bir gazete olan *Soldatskaya Pravda*, Lenin'in makalelerini sıkça yayımlar. Ancak gazete Temmuz 1917'de geçici hükümet tarafından kapatılır. Ekim Devrimi sonrası yayına tekrar devam etse de Mart 1918'de kapanır. 1917 Nisan ayında Petrograd'da yayına başlayan *Novaya Jizn*, bir Menşevik gazetesidir. Bolşeviklere karşı muhalefet yönlü bir yayın politikası sürdürdüğü için 1918 yılı Temmuz ayında Sovyet iktidarı tarafından kapatılır. *Raboçiy Put'* gazetesi ise 1917 yılı Eylül ve Ekim aylarında yayımlanır. Geçici hükümet döneminde kapatılan *Pravda* gazetesinin yerini alır. Bolşevik gazetesi olarak Lenin, Stalin ve diğer Bolşeviklerin makalelerine gazetede yer

verilir. 27 Ekim 1917'de *Pravda*'nın yeniden yayına başlamasıyla *Raboçiy Put*' kapatılır. (Sadıkov, 2010: 111-113).

Batı'dan gelen ve zararlı olduğu düşünülen fikir akımları ile yeni otokrasinin yerini sarsabileceği düşünülen tüm fikirlere karşı katı bir sansür uygulanır. Yeni yönetimle birlikte, başta edebi eserler olmak üzere birçok alanda sansür uygulanır. Sansürün izni olmadan matbaada basılan herhangi bir şey için matbaacı (bu bir kitap veya bir içecek şişesinin etiketi dahi olsa fark etmez), sekiz yıl hapis cezasına çarptırılırdı. Yasaklar, Sovyet gazetecilerin *Talmud* diye adlandırdıkları ve içinde her yıl değişiklikler yapılan, sansürcülerin faydalanabildikleri kalınca bir kitapta kaydedilmekteydi (Achminov,1970: 70-71).

Sovyet döneminde edebi eserler üzerinde sansür uygulaması Çarlık Rusya'sında görülenden daha sınırlayıcı nitelikte olur. Sovyet sansürü, eserin konusu ve şekli ile ilgili yönlendirici ve emredici bir üslupla yazara yaklaşır. Sansür öncesi hazırlanan eserler ise yasaklanmakla kalmayıp, hükümet tarafından imha yoluna gidilir. Bu sert sansür tutumu, yeni eserler üretme hususunda yazarlarda caydırıcı bir etki yaratır. Sovyet sansürü nedeniyle yayımlanmasına izin verilmeyen eserler daktilo ile çoğaltılmaya başlanır. Bu da Rusya'da yer altı edebiyatının oluşmasını sağlar. Meşru veya gayrimeşru yollarla bu eserler, yayımlama amacıyla yurtdışına kaçırlılır. Dönemin Rus edebiyatı, hürriyetten mahrum, yenilikçi görüşlere yer vermeyen ve partinin belirlediği yolda gitmek zorunda olan yazarlar ve şairlerle beslenir.

Kimi sanatçılar ülke içerisinde yönetimin uyguladığı bu baskı ortamına dayanamaz. Ünlü köylü şair S. Yesenin, 1925 yılında *ölümde yeni bir şey yok ama yaşamda da yenilik yok* diye yazıp hayatına son verirken, 1930 yılında ise V. Mayakovski intihar etmeden önce son şiirinde *kendi şarkımın boğazına bastım* diyecektir. (Riasanovsky ve Steinberg, 2011).

Ülke içinde bu gelişmeler yaşanırken I. Dünya Savaşı devam etmektedir. Ancak Almanya, Rus cephesindeki savaşı bitirmek ister. Bu konuda Lenin'den yardım talebinde bulunur. Lenin Almanya'nın bu talebini yerine getirir. Yurtdışına kaçtığı dönemlerde Rusya'ya dönebilmesi için Almanya Lenin'e yardımcı olur. Zaten Rus halkı da savaşın bitmesini istemektedir. Almanya'nın Lenin'e destek vermesinin temel sebebi; Lenin'in Rusya'da yenilgi fikrini yaymasıdır. Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan gönderilen bir telgraf, bunun kanıtı niteliğindedir: “ (...) *bu sabah Rus devrimcilerinin Alman toprakları üzerinden geçirilmelerine ve Rusya'da çalışabilmeleri için propaganda malzemesiyle donatılmalarına karar verildi.*” (Onay, 2008: 102).

Rusya, Mart 1918'de imzaladığı Brest-Litovsk Antlaşmasıyla savaşın dışında kalır. Bu antlaşmanın sonucu olarak Rusya, tarım arazilerinin üçte birini ve sanayi üslerinin yarısından fazlasını kaybeder. Polonya, Baltık toprakları ve Ukrayna'nın çoğuna Almanya'nın koruması altında

göstermelik bir bağımsızlık verilir (Figes, 2009: 502). Bu antlaşmayla, Polonya, Litvanya, Ukrayna, Estonya, Letonya, Finlandiya ve Güney Kafkasya üzerindeki Sovyet Rusya'nın hak iddiası sona erer.

1918 yılının Haziran ve Temmuz aylarında Rusya'da iç savaş başlar. Kazaklar, Tatarlar, küçük ve büyük toprak sahipleri, bürokratlar, politikacılar ve askerlerin oluşturduğu geniş bir muhalefet çevresinin katılımıyla *Beyaz Ordu* adı verilen ordu, isyan hareketini başlatır. Beyaz Ordu'nun asıl amacı; Avrupa tarzı bir parlamenter sistem oluşturmak ve bunun için de bir kurucu meclisin toplanmasını sağlamaktır (Erinç, 2013: 64-65). Bolşeviklere karşı mücadele eden Beyaz Ordu'nun Güney Rusya kanadında General Denikin ve General Vrangel, Sibirya kanadında ise Amiral A. V. Kolçak yer almaktadır. General Yudenic ise Baltık ülkelerinde savaşa başlar.

Bolşevikler bu esnada 1918-1921 yılları arasında Rusya'da yaşanan iç savaş sırasında Beyaz Ordu ve bu orduyu destekleyen İngiltere, Fransa, Japonya ve ABD ile savaşmak için Çarlık ordusundan kalan askerlerle bir araya gelerek Kızıl Ordu'yu kurar. Bolşevikler öncelikle General Kornilov komutasında Don Kazaklarından oluşan karşı devrimci hareketi bastırmak zorunda kalırlar. Ardından 1918'de Çarın yeniden iktidara gelmesini ve devrimi yok etmeyi isteyen İngiliz, Fransız, Japon ve Amerikan Birliklerinin Rusya'ya asker çıkarması sonucu yeniden kendilerini iç savaşın ortasında bulurlar.

Amiral Kolçak (1874-1920) komutasındaki Beyaz Rus Ordusu, iç savaşın ilk yıllarında taraftarları için umut kaynağı olsa da, 1919'da bu ordunun Sibirya içlerine püskürtülmesi, tüm ümitlerin General Denikin'de toplanmasına vesile olur. Beyaz Ordu'nun başkumandanı General Denikin, önemli galibiyetler alarak Güney Rusya kıyılarından Moskova yakınlarına kadar ilerlemeyi başarır. General Denikin ülkenin sınırlarının 1914 öncesindeki hâline getirilmesi gerektiğini savunduğu için Beyaz Rus Ordusu'na destek eğiliminde olan ülkelerin tepkisini çeker. Buna karşın General Vrangel, diktatörce yönetiminin yanı sıra, uyguladığı toprak reformu ve ihtiyaç duyulan ekonomi yönetimi ile halkın sempatisini belli ölçüde kazanmış ve özellikle Rus Kazaklarından destek görmüştür (Erinç, 2013: 64-65). General Vrangel bir zamanlar Çarın muhafız birliği komutanlığını yapmıştır. General Yudenic, Amiral Kolçak ve General Denikin'in yenilgilerinden sonra o da acı sonu kabul etmek zorunda kalır. Sibirya'da önemli kazanımlara imza atan ve katı uygulamaları ile tanınan Amiral Kolçak ise silah arkadaşları ile birlikte Bolşeviklere esir düşer ve kurşuna dizilerek öldürülür. 1920'de Amiral Kolçak'ın öldürülmesi ve Batılı Devletlerin Beyaz Ordu'ya desteğini çekmesinin ardından Beyaz Ruslar için zorlu günler başlar. Beyaz Ordu, General Vrangel komutasında oluşturulan yeni bir Gönüllüler Ordusu ile direnişe devam etse de, Kızıklar, Harkov-Donbass-Rostov hattında tutunan Beyaz Ordu'yu bozguna uğratar. Vrangel,

1920 Mart ayında ordusunu yeniden toplar, ancak feci sondan kurtulamaz ve yaralı bir şekilde ordusuyla birlikte Türkiye'ye sığınmak zorunda kalır.

Türkiye'ye gelenler Beyaz Ordu mensubu kişiler oldukları için onlara *Beyaz Ruslar* denir. Böylece ilk göç, 1919'da Beyaz Ruslar'la birlikte gerçekleşir. Bu tarihte yaklaşık 5000 kişi İstanbul, Malta, Mısır, Slav ülkeleri ile Paris, Roma, Londra gibi şehirlere gider. Bu tahliyeler çoğunlukla Amerika ve İngiltere'nin yardımları ile olur ve aralıklarla devam eder (Bulut, 2013: 218).

Beyaz Ordu mensupları ve siviller gemilerle İstanbul, Çanakkale ve Çatalca sahillerine doğru kaçmak zorunda kalırlar. Beyaz Ruslar, İstanbul, Gelibolu ve Çatalca'da küçük bir Rusya kurar. Gelibolu'nun ilk misafirlerini taşıyan Hersov ve Saratov gemileri, 22 Kasım 1920'de Gelibolu limanına demir atar. Ruslar alanın ıssız olmasına ve Gelibolu (Gallipoli- A.İ.) sözüne sesçe benzemesinden dolayı burayı *Goloye Pole*¹⁴ olarak adlandırır (İbrahimov ve Soykan, 2008: 281-282).

Göç edenler arasında Beyaz Ordu mensupları ve bu askerlerin ailelerinin yanı sıra Bolşevik yönetiminden memnun olmayan çok sayıda sivil halk da yer alır. Böylece göç edenlerin sayısı büyük meblağlara ulaşır. Milletler Cemiyeti tarafından yayınlanan verilere göre, 1926 yılı Eylül ayında Rusya'dan ayrılan kişi sayısı 1.160.000'dir. Rusların vatanlarını terk etmelerinin sebepleri, devrim sonrası yıllarda gerçekleşen olayların ve Rusya'da yeni bir rejimin kurulmasıyla bağlantılıdır. Savaşın sona ermesi ve iç ve dış cephelerde ateşkes uygulanmasının ardından çok sayıda ordu mensubu Rusya dışında kalır. Ülkeyi terk edenlerin yaklaşık % 15'i, Rusya'nın güneyinde, Kırım'da, Petrograd dolaylarında, kuzeyde ve Sibiry'a'da savaşıyor ordu mensuplarından oluşmaktadır. Aralarında siyasi anlamda en sağcısından en sol sosyalist devrimci ve Menşeviklere kadar tüm partilerden ve farklı görüşlerden kişiler vardır. Hepsini bir araya getiren ortak nokta; uğrunda mücadele ettikleri, yıkıma mahkûm edilen ve yeni proleter kültürle (proletkült)¹⁵ değiştirilmek istenen Rus kültürüdür. Sovyet Rusya'da beyaz orduya katılmış olan savaş mensupları dışında tüm mülk sahipleri, her kategoriden tüccar, eski rejimin memurları, zengin veya orta düzey köylüler ve genelde proleter kökenli olmayan tüm nüfus, çalışma ve beslenme haklarından yoksun bırakılarak yasa dışı ilan edilir.¹⁶ Komünist partinin 1918'de oluşturduğu programa göre proleterler dışında

¹⁴ Çıplak Saha (Голое поле)

¹⁵ Sanatın farklı alanlarında, özellikle de edebiyat ve tiyatrodaki, proleter girişimciliğin kültürel-egitici ve edebi-sanatsal gönüllü organizasyonu. Lingvo 12

¹⁶ *Haklardan mahrum olanlar* anlamına gelen *lişentsı* (лишёнцы), esas olarak yurttaşlık ve seçim haklarından yoksun bırakılmış eski aydınlardan, küçük burjuvalardan ve din adamlarından oluşan bir kategoriydi. Bolşeviklerin *lişentsı*'ya yönelik ayrımcılığı 1920'lerde gittikçe arttı; birçok aile Sovyet okullarına gitme ve devlet konutlarında oturma hakkından ya da karnelerden yoksun bırakıldı. (Figs, 2011: 80).

nüfusun tüm sınıfları yok edilmeye mahkûm edilir (Kovalevski, 2006:15-18).

Ülkelerinde bu tür zorlu koşullara maruz kalan Rusların İstanbul'a göç ettiği dönemde şehir, Mondros Mütarekesi koşulları gereğince İtilaf Devletlerinin, Gelibolu ise Yunanistan'ın işgali altındadır. Birçok milletten insanı barındıran ve oldukça çalkantılı bir dönem geçiren İstanbul'a, 1921 başından itibaren 25 bin 868 Rus gelir (İbrahimov ve Soykan, 2008: 281-282).

Rusların ilk durak olarak İstanbul'u seçmelerinin temel sebebi deniz yolu ile ulaşımın sağlanmasıdır. Bir Rus göçmen şöyle der: "*Rusya'dan kaçarken sürekli şunları düşündük: 1492'de İspanyol engizisyonundan kaçan Yahudilere kapılarını ve kucağını açan tek ülke olan Türkiye bizi de geri çevirmeyecekti.*" (Şahan, 2012: 11). Sadece İstanbul ve boğazlar tek sığınma mekânı olmaz. Türkiye'nin Karadeniz'e kıyısı olan yerlere de göçler olur. Doğu sınırından kara yolu veya mavnalarla gelip Trabzon'a yerleşen Beyaz Rusların olduğu bilinmektedir (Göçmen, 2008: 202).

Ruslar İstanbul'da yaşadıkları dönemde çeşitli kurumlar oluşturur, almanak, dergi ve gazeteler çıkarır, yayınevi kurar.¹⁷ Bunun yanı sıra şehrin toplumsal yaşamına çok sayıda yenilik ve değişiklik getirirler. Örneğin; Ankara havasının, çiftetellinin, zeybeğin yanında kazaska, balalayka gibi oyunlar da oynanır. Pastane ve pasta kültürü, opera ve bale yaygınlaşır ve klasik müzik halka inmeye başlar (Şahan, 2012: 120). Rus modası İstanbul'da da etkili olur. Kılık kıyafetlerde Batı'ya yakınlaşma eğilimi gözlenir.

Göçmen Rusların İstanbul'da geçirdiği dönemler, Türk Edebiyatı yazarlarının eserlerinde de yerini alır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Sodom ve Gomore*, (Karaosmanoğlu, 1984: 100), Falih Rıfki Atay ise *Çankaya* adlı eserinde Rusların İstanbul'a geldikten sonra şehirde görülen eğlence hayatındaki değişiklikleri ve bu değişikliklerden Türklerin nasıl etkilendiğini dile getirirler (Atay, 2010: 159).

Mayıs 1921 yılından itibaren Ruslar yavaş yavaş bölgeyi terk etmeye başlar. Bunun esas nedeni, işgalci kuvvetlerin baskısında Rusya'ya dönmelerinin mümkün olmadığını anlamalarında gizlidir. Slav devletlerinde çalışmak için gemilerle giden ilk grupta üç bine yakın mülteci vardır (İbrahimov ve Soykan, 2008: 282). Fransız ve İngiliz hükümetleri ileride kendilerine de sorun olabileceğini düşünerek Gelibolu'dakilerin bir kısmını Sırbistan ve Bulgaristan'a, bir kısmını Tunus'a, Çatalca'daki Kazakları Arjantin'e, mühendis ve hekimleri Çekoslovakya'ya gönderir (Şahan, 2012: 156). Rusların vatanlarına dönme umudunu yitirmelerindeki neden ise; 1921 yılının ilkbahar aylarında savaş politikaları gereğince Sovyet ekonomisinin yıkıma uğraması ve köylü Rusya'nın büyük bir

¹⁷ Detaylı bilgi için bkz: (Kandemir,2009: 40-41).

bölümünün kıtlığın eşiğine gelmesidir. Köylerde ekili alan azaltılır. Sovyet Rusya'sında 1921-1922 yıllarında açlık sonucu yaklaşık 8 milyon insan ölür. Bu rakam I. Dünya Savaşı ve Vatan Savaşı'ndaki ülke kaybının iki katı kadardır (URL-1).

3. Sonuç

Ekim Devrimi, I. Dünya Savaşı ve savaş sonrası imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması, ülkede yaşanan iç savaş ve yeni rejimin uyguladığı baskı politikaları, Rus entelektüellerinin ve sanatçılarının vatanlarını terk edip göç etmelerine neden olur. Bu göçle birlikte Rusya, tarihinin en büyük göçünü yaşar. Avrupa'daki gelişmiş demokrasi ve sanat özgürlüğü, Rusya'da savaşa, Bolşeviklerin diktatörce tutumuna ve sansüre maruz kalan yazar ve şairleri kendine çeker. Sanatçıların farklı ülkelere göç etmesiyle beraber, Rus edebiyatını daha da zenginleştiren ve derinleştiren *Rus Göçmen Edebiyatı* oluşmaya başlar. Göç eden yazarlar, yaratıcılıklarını sergiledikleri eserleriyle ve özgürce ifade edebildikleri düşünceleriyle gittikleri ülkelerde yazılı ve sözlü bir edebiyat yaratırlar.

İstanbul'u geçiş yeri olarak kullanan göçmenlerin asıl göç yerleri Berlin, Paris, Prag, Beograd, Varşova ve Sofya olur. Rusların zorunlu veya gönüllü olarak göç ettiği şehirlerin her biri farklı bir misyon üstlenir.

Berlin 1920'lerin sonlarından 1924'lerin başlarına kadar Rus göçünün edebi merkezi olur. Berlin'i Rus göçmenler açısından cazip göç merkezi haline getiren bir unsur olarak I. Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik kriz neticesinde markın düşüş göstermesi sayılabilir. Berlin'de *Rul*, *Golos Rossii*, *Dni*, *Vremya* ve *Gryaduşçaya* Rossiya göçmen gazeteleri ile *Epopeya* ve *Beseda* dergileri ön plana çıkar. Ancak ekonomi toparlanmaya başladıktan sonra Berlin, Rus göçmenler için cazibesini yitirir ve onların başka diyarlara savrulmasına neden olur.

Paris ise Rus göçünün resmi olmayan siyasi başkentidir. Sayısız göçmen dergilerinin her biri göçmen topluluklarının siyasi görüşlerini temsil eden bir yayın organı haline gelir. Paris'te *Çisla*, *Sovremenniye Zapiski*, *Versti* ve *Yevraziya* dergileri ile *Posledniye Novosti*, *Vozrojeniye* ve *Dni* gazeteleri, göçmen yazarların eserlerinin, eleştiri ve yorumlarının yer aldığı yaygın organları olur.

Prag, göçmenlere düşünce özgürlüğü sunar ve güçlü bir eğitim ve bilim yuvası olur. *Rus Sorbonu* adını alan Prag'da eğitimler tarafından *Rus Eğitim Kurulu* kurulur ve bunun yanı sıra eğitim dili Rusça olan üniversite ve enstitüler açılır. Bu sayede göçmen gençlerin eğitim hayatı vatanlarından uzakta ancak kendi ülkelerindeki eğitimi bir nebze de olsa aratmama çabası içinde düzenlenmiş olur. Berlin ve Paris'e kıyasla Prag'da Rus göçmenlere daha sıcak davranılır. Ancak Münih Antlaşması sonucu Rus göçmenler Prag'ı terk etmek zorunda kalırlar.

Belgrad ise bu göç yolculuğunda askeri göç merkezi misyonunu üstlenmenin yanı sıra göçmenler için manevi bir kimlik de kazanır. Göçmenler için açılan Rus Ortodoks Kilisesi, vatanlarında özgürce yerine getiremedikleri dini ritüellerini uygulama imkânı sunar. Belgrad, Prag gibi sağladığı sayısız eğitim olanakları ve Rus eğitimci sayesinde göçmenlerin yetişmekte olan çocukları için cazip bir eğitim merkezi haline gelir. Rus göçmen yazarlar için ise Belgrad, kalıcı yerleşim yeri olmaktan ziyade bir geçiş yeri işlevi görür. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Rus göçmenler Avrupa ve Amerika'ya göç etmeye başlar.

Birinci dalga göçmen yazar ve şairleri genellikle Rusya'yı konu alan eserler üretirler. *Sürekli yaraya bakarsan iyileşmez* (Akimov, 1995: 115) düşüncesini taşımaktadırlar. Zira onlara göre kaybettikleri vatanlarıyla ilgili hatıra böyle kapanmayan bir yaradır. Göçmen kitaplarının çoğu devrim arifesinde ve devrim dönemi yaşanan olayları ve vatan özlemini anlatmaktadır. Örneğin; İ. Bunin'in *Lanetli Günler* (Okayannıye dni), Z. Gippius'un *Son Şiir* (Posledniye stih), İ. Şmelyov'un *Ölülerin Güneşi* (Solntse myortvıh), A. Remizov'un *Karmaşık Rusya* (Vzvihrennaya Rus'), M. Tsvetayeva ve Z. Gippius'un *Vatan* (Rodina) başlıklı aynı adı taşıyan şiirleri, K. Bal'mont'un *Ağaçla Vedalaşma* (Proshchaniye s drevom) şiiri vd.

Rusya'nın II. Dünya Savaşı'na katılmasıyla savaş yıllarında ve savaş bitiminde, 1940-1960'lı yılları içine alan ikinci göç dalgası gerçekleşir. İkinci göç dalgası, birinci ve üçüncü göç dalgalarından farklı olarak, kitlesel bir göç değildir. İkinci göç dalgasıyla göç edenler, göçmen kamplarında yaşar. Bu göçmenlere *Yerinden Edilmiş Kişiler* anlamından kullanılan ve İngilizceden gelen bir kelime olan *Di-Pi*¹⁸ denilmektedir. Bu nedenle ikinci dalga göçmen edebiyatı, kamplarda çıkan gazete ve dergilerle oluşmaya başlar.

Rus Göçmen Edebiyatının II. dalga yazar ve şairleri, anayurtlarındaki yaşamı konu alan öykü ve romanlarıyla edebiyata zenginlik katar. Kitap kahramanları, Sovyet yaşamında yerini bulamamış, baskıcı rejimin şiddetini kabullenememiş olan aydınlardan, kolhoz işlerinde hayal kırıklığına uğramış köylülerden ve farklı yıllarda baskı görmüş Rusya vatandaşlarından oluşur.

II. göç dalgasında Almanya'da Rus Göçmen Edebiyatının yeni merkezleri ortaya çıkmaya başlar. Münih'te ve Frankfurt'ta, *Posyov*, *Grani*, *Yav i Bıl*, *Literaturniy Sovremennik*, *Mostı* ve *Golos Naroda* gibi ikinci dalga göçmen yazarların sanatsal eserlerini yayımladıkları dergiler basılır. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Frankfurt'ta *Grani*, Paris'te *Vozrojeniyeye*, New York'ta *Opıtı* ve Münih'te *Literaturniy Sovremennik* dergilerinin yayını durdurulur. Savaşın sona ermesiyle bu dergiler yeniden yayımlanmaya başlar. I. dalga göçmen yazarlarda genel olarak vatanına dönme isteği ve

¹⁸ Displaced Persons – Peremeşyonniye litsa (Перемещённые лица)

amacı var iken, ikinci dalga göçmen yazar ve şairler bir ömür vatanlarına geri gönderilmekten korkmuş, bu nedenle birçoğu göç merkezi olarak Amerika'yı tercih etmiştir.

1949 yılından itibaren Almanya'dan Amerika'ya edebi göç akışı başlar. Bununla bağlantılı olarak *Novoye Russkoye Slovo* gazetesiyle *Noviy Jurnal*, *Novoselye* ve *Sovremennyye Zapiski* dergilerinin önemi artar. *Çehov* adını taşıyan Amerikan yayınevini faaliyetleri, ikinci dalga göçmen edebiyatı için büyük önem taşımış, bu yayınevinde dört yıl içerisinde yüz yirmi dokuz yazarın yüz yetmiş sekiz kitabı ve yedi antoloji kitabı basılmıştır.

I. dalga Rus göçmen sanatçıların çoğu II. dalga Rus göçmen sanatçılarından farklı olarak göç etmeden önce Rusya'da sanatsal faaliyetleriyle tanınan kişilerdir. Göç yılları onlar için vatanlarında başlayan sanat yolunun olgunluğa erişip ustalık derecesine ulaştığı bir dönemdir. II. dalga göçmen yazar ve şairlerin çoğu ise göç ettikten sonra edebiyat çevresinde yer almışlardır.

II. dalga göçmen yazar ve şairlerin eserlerinde görülen ortak konu; 1920-1940'lı yıllarda SSCB'de yaşanan baskı ve korku olmuştur. S. Maksimov, *Denis Buşuyev* (Denis Bushuyev) romanında Stalin dönemi yönetimin uyguladığı baskıya değinir. Narokov ise yönetimin uyguladığı işkenceyi *Gerçekdışı Değerler* eserinde ele alır. Rjevski, *Duygusal Bir Öykü* (Sentimental'naya povest'), *Çitin Arkasında* (Za okolytsey), *Dina* ve *Yıldız Kayması* (Zvezdopad) adlı çalışmalarında SSCB'deki baskı ve korku konusunu işler. Filippov'un *Geceleme* (Nochleg) ve *Alacakaranlıklar* (Sumerki) eserleri II. Dünya Savaşı sonrası harap durumda olan Almanya'daki hayatla ilgilidir. Sansür ve ideolojik baskı konusu ise Slepuhin'in *Özel Bir Durum* (Chastny sluchay) adlı öyküsünde geçmiştir. Rusya'da yaşanan İç Savaş yıllarına tanıklık eden şair İgor Çinnov ise savaş karşıtı oluşunu *Birahane*, *Fabrika*, *Hapishane*, *Hastane* (Kabak, zavod, tyur'ma, bol'nitsa) adlı şiiri üzerinden dile getirir. İvan Yelagin ise *Savaşın Bittiği Yalanını Bize Kim Söyledi?* (Kto nam solgal, chto umerla voyna?) adlı şiirinde özgür bir vatan için savaşın kaçınılmaz olduğunu anlatır.

N. Kruşçev dönemi yönetiminden memnun kalmayan sanatçıların 1960-1990'lı yıllarda ülkeyi terk edişleri ise üçüncü göç dalgası olarak ifade edilir. N. Kruşçev, yönetimde olduğu yıllarda sanatçıların özgürlüklerine kısıtlamalar getirir. Yeni yönetimle uzlaşamayan ve siyasi baskılara maruz kalanlar yurt dışına göç eder. III. göç dalgasının ortaya çıkmasında yönetimin her alanda uyguladığı sansür ve kişi hakları konusunda keyfi sınırlamalarda bulunması temel etken olur. Altmışlılar kuşağı sanata ve sanatçıya baskı uygulamasını kabullenemez bir haldedir. Halkın geçmişte tecrübe edindiği tarihi olaylar ve Stalin yönetimindeki acımasız yaptırımlar, yeni bir zorlamayı ve düşünce özgürlüğüne getirilen

kısıtlamayı kaldıramamıştır. Kruşçev'in *Stalin'den arınma*¹⁹ dönemini başlatmasıyla elde edilen esneklikler, *buzun çözülmesi*²⁰ dönemiyle yönetimin otoriter konumunu yeniden güçlendirmiştir. Kruşçev'in iktidardaki son yıllarından başlayarak Mihail Gorbaçov'un yönetiminde olduğu dönemi kapsayan süreçte, SSCB içerisinde yaşanan edebi ve siyasi gelişmeler sonucu resmi ideolojiyle aynı görüşte olmayan aydınların büyük bir kesimi kendini politik, ideolojik ve estetik bir baskı içerisinde hissetmiştir. Bunun sonucunda sansürsüz ve özgür olabilen, resmi olmayan bir edebiyata ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Amerika, Almanya, Fransa ve İsrail'e yapılan göçler üçüncü dalga göçmen edebiyatının oluşumunda etkili olmuştur.

III. göç dalgasında Almanya'da *Grani* ve *Kontinent*, Amerika ve Almanya'da *Noviy Jurnal* ve *Novoye Russkoye Slovo*, Fransa'da *Sintaksis* ve *Kovçeg*, Amerika ve Fransa'da *Eho* ve *Strelets*, İsrail'de *Dvadtsat Dva* ve *Vremya i My* gibi dergiler, düzenli olarak okuyucularıyla buluşma imkânı bulur.

SSCB'de oluşturulan proletarya edebiyatından kaçan üçüncü dalga göçmen sanatçıların çoğu, göç yıllarında yarattıkları eserlerinde hem yaşadıkları döneme tarihi açıdan ışık tutmak, hem de gelecek nesillere yaşam tecrübelerini aktarmak için otobiyografik öğelere yer vermiştir. Üçüncü dalga göçmen yazarlardan A. Soljenitsın'ın *İvan Denisoviç'in Bir Günü* (Odin den' Ivana Denisovicha), V. Maksimov'un *Hiçbir Yerden Veda* (Proshchaniye iz niotkuda), S. Dovlatov'un *Zanaat* (Remeslo)'i ile şairlerden Naum Korjavin'in *Ölüm Ballad'ım* (Ballada o sobstvennoy gibeli), otobiyografik eserlere örnek teşkil eder. Hayatlarının sonuna kadar Sovyet yazarı olarak kalacak olan üçüncü dalga göçmen yazarları, insan yaşamına oldukça değer verir ve bu konuyu eserlerinde işlerler. Örneğin; M. Şolohov'un *İnsanın Kaderi* (Sud'ba cheloveka), V. Aksyonov ve A. Soljenitsın'ın uzun öyküleri ile S. Dovlatov'un kısa öyküleri vd.

Yabancı ülkelerde oluşup gelişim gösteren ve 1990'lı yılların başında *Dönüş Edebiyatı*²¹ olarak da adlandırılan Rus Göçmen Edebiyatı, 1988 sonrası vatanında yazarların eserleriyle yaşama imkânı bulmuş ve gelecek nesillere büyük katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

ACHMİNOV, Herman (1970). "Sovyetler Birliğinde Sansür." *Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü*, (59), s. 70-71.

AKİMOV, Vladimir Mihayloviç (1995). *Sto Let Russkoy Literaturı*. Sankt-Peterburg: Liki Rossii.

¹⁹ Destalinizatsiya (Десталинизация)

²⁰ Ottepel' (Оттепель)

²¹ Vozvraşçonnaya literatura (Возвращённая литература)

- ATALI, Esra (2002). *1905 Rus Devrimi ile 1908 Jöntürk Devrimi'nin Karşılaştırmalı İncelemesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ATAY, Falih Rıfki (2010). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- BULUT, Sedef (2013). "İşgal İstanbul'unda Bolşevik Faaliyetler: İtilaf Devletleri'nin Bolşevizm Endişesi ve Uyguladıkları Politikalar". *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (9), s. 207-233.
- Devrimler ve Karşı Devrimler Tarihi Ansiklopedisi 3*. (1975). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Devrimler ve Kültür Tarihi Ansiklopedisi*. (1975). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- ERHAN, Çağrı ve diğerleri (2012). *Siyasi Tarih-1*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- ERİNÇ, Erdem (2013). *Göçmen Edebiyatında İstanbul İmgesi*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- FEDENKO, Panas (1968). "Rusya'da Ekim Darbesinin 50. Yıldönümü Üzerine". *Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü*, (51), s. 4.
- FİGES, Orlando (2009). *Nataşa'nın Dansı Rusya'nın Kültürel Tarihi*. (Çev.: Figen Dereli), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- FİGES, Orlando (2011). *Karanlıkta Fısıldaşanlar*. (Çev.: Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÖÇMEN, Muammer (2008). "Mütareke Yıllarında Beyaz Rusların İstanbul'daki Sürgün Hayatları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (20), s. 199-216.
- GÜNDÜZ, Ahmet (2005). "1917 Bolşevik İhtilalinin Türk Dünyasındaki Yansımaları". *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6 (1), s. 1-12.
- İBRAHİMOV, Aydın - SOYKAN, Fetay (2008, 27-28 Ağustos). "Gelibolu'da Ruslar: Yaşam ve Etkisi". *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, Gelibolu Değerleri Sempozyumu Bildirileri, s. 281-282, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- JDANOV, Andrey ve diğerleri (2012). *1917 Sovyet Devrimi 1*. (Çev.: Alaattin Bilgi). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- KANDEMİR, Hüseyin (2009). *Rus Edebiyatında İstanbul*. (1). Konya: Çizgi Kitabevi.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1984). *Sodom ve Gomore*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KOÇ, Yıldırım (2007). "Rus Devrimi ve Vatan Savunması". *Teori Dergisi*, Ankara, Mart 2007, s. 1-5.
- KOÇYİĞİT, Recep (2006). *1917 Bolşevik Devriminin Osmanlı Mebuslar Meclisi ve Türkiye Büyük Millet Meclisindeki Yankıları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- KOVALEVSKİ, Pyotr Yevgrafoviç (2006). *İstoriya i istoriografiya Rossii*. Moskva: Russki Mir.
- KÜÇÜK, Yalçın (2010). *Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Çözümü*. İstanbul: Mızrak Yayınları.
- MEJUEV, Vadim Mihayloviç (2008). *Oktyabr'skaya R evolyutsiya v sovremennoy perspektive*. Moskva: Gorbaçev-fond.
- MUSABAY, Baki (1959). "Sovyet Yazarlarının "Hür" Yaratıcılıkları Hakkında Bazı Kayıtlar". *Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü*, (18), s. 31.
- OJEGOV, Sergey İvanoviç (2005). *Slovar' russkogo yazıka* (24). Moskva: "ONİKS 21 vek", "Mir i obrazovanie".
- ONAY, Yaşar (2008). *Rus Stratejisinin Mimarları*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- RİASANOVSKY, Nicholas - STEİNBERG, Mark (2011). *Rusya Tarihi*. (Çev.: Figen Dereli), İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- SADIKOV, Ramin (2010). "Şubat Devriminden Sonra Rusya'da İktidar Mücadelesi: Ekim Devrimi'ne Giden Yol". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIX(48), s. 111-113.
- ŞAHAN, Mehmet (2012). *Spasibo İstanbul*. İstanbul: Derin Yayınları.
- YAKUT, Kemal (1999). *Fransız İhtilali*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- ZARİÇ, Sami (2012). "Fransız Devrimi'nden Kırgız Devrimi'ne Devrimlere Genel Bakış". *Akademik Bakış Dergisi*, (29), s. 1-4.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <http://www.4pera.ru> (Erişim: 02.09.2016)

URL-2: Lingvo 12